

Mariusz Sawicki (UNIWERSYTET OPOLSKI)

ORCID: 0000-0001-5318-7145

Zabójstwo Wincentego Aleksandra Gosiewskiego w relacjach dyplomatów francuskich¹

DOI 10.25951/4227

SUMMARY

The murder of Wincenty Aleksander Gosiewski in the accounts of French diplomats

On November 29, 2019, the Lithuanian Field Hetman Wincenty Aleksander Gosiewski were killed. He was a member of the French party and politically associated with Ludwika Maria Gonzaga. For this reason, he supported the plans for the *vivente rege* election. Gosiewski's murder was committed by confederated Lithuanian soldiers under the command of Konstanty Kotowski. Although the Grand Lithuanian Hetman Paweł Jan Sapieha was blamed for the crime. In reference to the functioning of W.A. Gosiewski in the pro-French political faction, it will be interesting how the diplomats of Louis XIV reported about the events connected with his murder. In this case, it is crucial to analyse diplomatic reports sent to Paris, and the query of these documents should help answer the question regarding the importance of Gosiewski's murder in the eyes of the envoys of Louis XIV.

KEYWORDS: Gosiewski, Lithuania, Sapieha, John Casimir, Polish-Lithuanian Commonwealth, diplomacy, France, Louis XIV.

¹ Artykuł jest wynikiem badań naukowych związanych z wykonaniem grantu Narodowego Centrum Nauki w Krakowie nr DEC 2017/01/X/HS3/00482 na realizację pojedynczego działania naukowego pt. „Elity społeczno-polityczne Wielkiego Księstwa Litewskiego w świetle raportów dyplomatów francuskich i angielskich w II połowie XVII wieku”.

STRESZCZENIE

29 listopada 1662 r. zastrzelony został hetman polny litewski i jednocześnie podskarbi wielki litewski Wincenty Aleksander Korwin Gosiewski. Był on członkiem partii francuskiej i politycznie związał się z królową Ludwiką Marią Gonzagą. Z tego też powodu popierał plany elekcji *vivente rege*. Zbrodni dokonali skonfederowani żołnierze litewscy pod dowództwem Konstantego Kotowskiego, choć obwiniano o to hetmana wielkiego litewskiego Pawła Jana Sapiechę, który jako przeciwnik polityczny Gosiewskiego miał rzekomo inspirować wojskowych do popełnienia zbrodni. W związku z funkcjonowaniem Wincentego Aleksandra w profrancuskim ugrupowaniu politycznym interesujące będzie, jak dyplomaci Ludwika XIV relacjonowali wydarzenia związane z jego zabójstwem. Niezbędna w tym przypadku jest analiza raportów dyplomatycznych wysyłanych do Paryża, a kwerenda tych dokumentów powinna pomóc w odpowiedzi na pytanie o rangę tego wydarzenia w oczach wysłanników Ludwika XIV.

SŁOWA KLUCZOWE: Gosiewski, Litwa, Sapieha, Jan Kazimierz, Rzeczypospolita, dyplomacja, Francja, Ludwik XIV.

Hetman polny litewski, regalista i sojusznik polityczny Jana Kazimierza i Ludwika Marii Gonzagi Wincenty Aleksander Korwin Gosiewski zginął zastrzelony przez skonfederowanych żołnierzy litewskich 29 listopada 1662 r. Incydent ten był spodem wielu nieszczęśliwych wydarzeń związanych nie tylko z osobą wymienionego dowódcy wojskowego, lecz także z sytuacją państwa pogrążonego w chaosie wewnętrznym, z okresem wielkich konfederacji – Związkiem Braterskim i Związkiem Święconym, a także z walką wewnętrzną między obozem regalistycznym a opozycją. We współczesnej literaturze na czele z pracami Andrzeja Rachuby w sposób szczegółowy omówiono już kwestie, które doprowadziły do tego niemającego precedensu zajścia². Poza pracami wymienionego do kwestii tej nawiązują także artykuły Stanisławy Skarbak-Kruszewskiej³ oraz Szymona Michała⁴.

² Literatura, w której wzmiankowany jest problem konfederacji wojskowych na Litwie w latach 1660–1663, jest niezwykle obszerna i nie sposób wymienić tu jej w całości. Do najważniejszych prac należą: A. Rachuba, *Konfederacja Kmicicowska i Związek Braterski wojska litewskiego w latach 1660–1663*, Warszawa 1989; tenże, *Konfederacje wojska litewskiego w latach 1655–1663*, Zabrze 2010; tenże, *Zabójstwo Wincentego Gosiewskiego i jego polityczne następstwa*, „Przegląd Historyczny” 1980, t. 71, z. 4, s. 705–725; E. Janas, *Konfederacja wojska koronnego w latach 1661–1663. Dzieje i ideologia*, Lublin 1998; A. Cadello, *Konfederacja wojskowa na Litwie w latach 1659–1663*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 1960, t. 6, cz. 1, s. 20–46.

³ S. Skarbak-Kruszewska, *Sprawa śmierci Wincentego Korwina Gosiewskiego, podskarbiego i hetmana polnego litewskiego*, w: *Księga pamiątkowa Koła Historyków Słuchaczy Uniwersytetu Stefana Batorego*, Wilno 1933, s. 82–95.

⁴ S. Mich., *Przyczynek do biografii Wincentego Gosiewskiego*, „Meritum” 2009, t. 1, s. 7–19.

W ostatnim dziesięcioleciu znacznie rozwinęły się badania dotyczące postrzegania państwa polsko-litewskiego przez dyplomatów obcych dworów. Na czoło wysuwają się tutaj prace Ryszarda Skowrona⁵, Barbary Krysztopy-Czupryńskiej⁶, Doroty Gregorowicz⁷, Pawła Dudy⁸, Aleksandry Skrzypietz⁹ i innych¹⁰. Z nieco starszych pozycji warto nadmienić o książkach Edwarda Alfreda Mierzwy¹¹ oraz o wydawnictwie źródłowym Edmunda Cieślaka i Józefa Rumińskiego¹².

Mimo intensyfikacji badań naukowych nad raportami obcych dyplomatów dotyczących dawnej Rzeczypospolitej w literaturze przedmiotu brak jest analizy relacji zagranicznych rezydentów dotyczących interesującego nas morderstwa

-
- ⁵ R. Skowron, *Olivares, Wazowie i Bałtyk. Polska w polityce zagranicznej Hiszpanii w latach 1621–1632*, Kraków 2002; *The House of Vasa and the house of Austria. Correspondence from the years 1587 to 1668, p. 1, The times of Sigismund III, 1587–1632*, vol. 1, ed. R. Skowron, Katowice 2016.
- ⁶ B. Krysztopa-Czupryńska, *Rzeczpospolita w oczach dyplomatów brytyjskich w pierwszej połowie XVIII wieku*, Olsztyn 2013.
- ⁷ D. Gregorowicz, *Tiara w grze o koronę. Stolica Apostolska wobec wolnych elekcji w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w drugiej połowie XVI*, Kraków 2019.
- ⁸ P. Duda, *Krzyż i karabela. Polityka zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w ocenie dyplomacji papieskiej w latach 1623–1635*, Katowice 2019.
- ⁹ A. Skrzypietz, *Francuskie zabiegi o koronę polską po śmierci Jana III Sobieskiego*, Katowice 2009; też, *Królewscy synowie – Jakub, Aleksander i Konstanty Sobiescy*, Katowice 2012.
- ¹⁰ M. Sawicki, *Partia francuska na Litwie w latach 1696–1697 w świetle dokumentów i rachunków dyplomatów Ludwika XIV. Przyczynek do dziejów elekcji Augusta II*, w: *Wokół wolnych elekcji w państwie polsko-litewskim XVI–XVIII wieku. O znaczeniu idei wyboru – między prawami a obowiązkami*, red. M. Markiewicz, D. Rolnik, F. Wolański, Katowice 2016; tenże, *Magnaci litewscy w świetle francuskojęzycznej korespondencji z lat 90. XVII wieku w archiwum drezdeńskim*, w: *Epistolografia dawnej Rzeczypospolitej*, t. 4 (stulecia XVI–XIX), *Perspektywa historyczna i językowa*, red. P. Borek i M. Olma, Kraków 2013; tenże, *Les Lituanien en deux batailles de Janiszki et Dorsuniszki dans les rapports d'un diplomate anglais Phillip Plantamour en 1702*, „Annales. Académie Polonaise des Sciences Centre scientifique à Paris” 2017–2018, Vol. 19, s. 289–292; tenże, *Военные действия в Ливонии в начале XVIII века в донесениях из Берлина английского посла Филиппа Плантамур*, „Journal of the Belarusian State University. History” 2019, nr 2, s. 40–46; tenże, *Wielkie Księstwo Litewskie w relacjach berlińskich Philipa Plantamoura z lat 1700–1703*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2019, t. 16, No 2, s. 169–192; tenże, *Rzeczpospolita w relacjach berlińskich Philipa Plantamoura: od kwietnia do sierpnia 1702 r.*, w: *Sapientia ars vivendi putanta est. Wokół kultury i polityki. Studia ofiarowane Profesorowi Marianowi Chachajowi*, Kraków–Wrocław 2019.
- ¹¹ E.A. Mierzwa, *Anglia a Polska w pierwszej połowie XVII w.*, Warszawa 1986; tenże, *Polska a Anglia w XVII wieku*, Toruń 2003; tenże, *Anglia a Polska w epoce Jana III Sobieskiego*, Łódź 1988.
- ¹² *Raporty rezydentów francuskich w Gdańsku w XVIII wieku*, wyd. E. Cieślak i J. Rumiński, t. 1, Gdańsk 1964; t. 2, Gdańsk 1968.

popelnionego na hetmanie polnym litewskim. Z racji funkcjonowania Gosiewskiego w partii francuskiej niezwykle ważne wydają się pod tym względem raporty wysłanników Ludwika XIV, które są podstawą źródłową niniejszego artykułu. Ukaże to bowiem dynamikę wydarzeń związanych z rozstrzelaniem podskarbiego wielkiego litewskiego, ale przede wszystkim wyjaśni, w jaki sposób było ono relacjonowane przez wysłanników znad Sekwany. Ważne będzie też zbadanie oceny tego wydarzenia w raportach polityków Ludwika XIV, a także częstotliwości i szybkości przekazywanych informacji. Nadmienić tu należy również, że dyplomaci króla francuskiego byli niezwykle zainteresowani sytuacją w Rzeczypospolitej, ze względu choćby na wcześniejsze plany osadzenia na tronie w wyniku elekcji *vivente rege* francuskiego kandydata księcia Louisa de Bourbon Condé lub jego syna Henriego Jules'a, czy też konfederacjami, które relacjonowano w sposób niezwykle szczegółowy¹³.

Wszystkie analizowane w związku z tematem naszych rozważań raporty znajdują się w Archives Ministère des Affaires Étrangères et du Développement International République Française à Paris w zbiorze Correspondance politique, w dziale Pologne¹⁴. Pomocne w rozważaniach dotyczących informacji o zabójstwie Gosiewskiego, które przekazywali wysłannicy znad Sekwany, były również kopie francuskich rękopisów dyplomatycznych sporządzone przez Stanisława Lukasa, znajdujące się w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu¹⁵. Należy tu jednak zachować ostrożność badawczą, gdyż nie znajdują się tam wszystkie raporty wysłane do Paryża w okresie bezpośrednio po zabójstwie Gosiewskiego. W wielu przypadkach są to jedynie fragmenty oryginalnych dokumentów lub ich streszczenia, a kopiujący je nie ustrzegł się pomyłek w odczytaniu treści manuskryptów. Ważną publikacją w rozwikłaniu kwestii postrzegania przez dyplomatów Ludwika XIV morderstwa hetmana polnego litewskiego będzie *Relations de Antoine de Lumbres [...] touchant ses négociations et ambassadeur*, gdzie odnaleźć można obszerne opisy sytuacji w państwie

¹³ O zainteresowaniu dyplomatów francuskich Rzeczpospolitą, choć w okresie nieco późniejszym, traktowały prace A. Skrzypietz; por. przypis 9 oraz też, *Franciszek Ludwik, książę de Conti – „obrony król Polski”. Saga rodu Kondeuszów*, Katowice 2019; M. Komarzyński, *Księcia Contiego niefortunna wyprawa po koronę Sobieskiego*, Warszawa 1971; M. Sawicki, *Partia francuska na Litwie*, s. 373–387; tenże, *Magnaci litewscy*, s. 131–149.

¹⁴ Archives Ministère des Affaires Étrangères et du Développement International République Française à Paris (dalej: AMAEF), Correspondance politique, Pologne (dalej: CP, Pologne), vol. 17.

¹⁵ Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu (dalej: ZNO), rkps 2982 II, Teki Stanisława Lukasa (dalej: TL), t. 10 oraz rkps 2983 II, TL, t. 11.

polsko-litewskim autorstwa ówczesnego ambasadora francuskiego Antoine de Lumbres¹⁶.

Omawiając syntetycznie sytuację w Rzeczypospolitej na początku lat sześćdziesiątych XVII w., czyli bezpośrednio przed zabójstwem Wincentego Aleksandra Gosiewskiego, zwrócić należy uwagę na jej kilka zasadniczych elementów. Pierwszym z nich jest bez wątpienia chaos polityczny i militarny pogłębiony wznowioną wojną z Moskwą. Kolejne to niezadowolenie żołnierzy koronnych i litewskich dotyczące zaległego żołdu. Należy także zwrócić uwagę na kontrowersje w społeczeństwie szlacheckim, jakie wywołały plany dworu elekcji *vivent rege*. Ważnym elementem wpływającym na ocenę stanu państwa było w tym czasie także celowe wykorzystywanie wojska w wewnętrznych rozgrywkach politycznych, w szczególności na Litwie, stąd też w punktach skonfederowanych jednostek znajdowały się postulaty natury politycznej. W tej niezwykle burzliwej i dynamicznie zmieniającej się sytuacji państwa doszło do bezprecedensowego w jego historii wydarzenia – zabójstwa jednego z najwyższych dowódców wojskowych Wincentego Aleksandra Gosiewskiego. Padł on ofiarą politycznych walk wewnętrznych, które miały bezpośrednie przełożenie na sytuację w wojsku litewskim. Bezpośrednio za zabójstwo hetmana polnego i podskarbiego litewskiego oraz jego współpracownika marszałka konfederacji Kazimierza Chwaliboga Żeromskiego odpowiedzialny był marszałek mozyrski Konstanty Kotowski wraz z grupą konfederatów, choć zaraz po zdarzeniu winą za nie obarczono hetmana wielkiego litewskiego Pawła Jana Sapiechę i koniuszego litewskiego Bogusława Radziwiłła¹⁷.

Na postrzeganiu przez szlachtę osoby Gosiewskiego zaciążyła jego moskiewska niewola, która powodowała, że część społeczeństwa uważała go za współpracownika cara. Także dyplomaci francuscy 21 kwietnia 1662 r. odnotowali fakt jego powrotu, choć błędnie przyporządkowano mu tytuł marszałka nadwornego litewskiego – *petit maréchal*. Już podobno dzień wcześniej hetman wielki litewski Paweł Jan Sapieha przekazał królowej nowiny dotyczące uwolnienia Gosiewskiego i niejako przy okazji stwierdzono, że był on na Litwie, a właściwie w drodze do Ludwika Marii Gonzagi¹⁸. Uwolnieniem Wincentego Aleksandra interesowano się także w kolejnej depeszy z 28 kwietnia 1662 r., choć tu informacje były pełniej-

¹⁶ *Relations de Antoine de Lumbres [...] touchant ses négociations et ambassadeur*, t. 3, Paris 1913.

¹⁷ A. Rachuba, *Konfederacja Kmicicowska*, Warszawa 1989, s. 260–262.

¹⁸ AMAEF, CP, Pologne, vol. 17, J. Caillet d'Enonville do nn, ale zapewne do Louis'a de Burbon Condé, bez miejsca 21 IV 1662, k. 177–179.

sze i dyplomata francuski przybliżył nie tylko okoliczności dostania się podskarbiego wielkiego litewskiego do niewoli carskiej, lecz także jego uwolnienia. Wspomniano również o przysiędze złożonej przez niego carowi moskiewskiemu¹⁹.

Charakteryzując w październiku 1662 r., zatem na miesiąc przed jego śmiercią, hetmana polnego litewskiego dyplomaci paryscy uznali, że to człowiek wielkiego ducha i zdolny do wielkich rzeczy – zapewne chodziło tu o kwestie polityczne. Miał on rzekomo duże znaczenie w otoczeniu królowej Ludwiki Marii Gonzagi, która podobno nie przepadała za jego temperamentem. Od chwili dołączenia do partii francuskiej, co jednak zdaniem polityków Ludwika XIV stało się zbyt późno, był on gorliwym sprzymierzeńcem Paryża²⁰. Gosiewski nie był przeciwny planom dworu królewskiego zmierzającym do elekcji Francuza, zresztą współpracował z Janem Kazimierzem już znacznie wcześniej, gdy był przed wojną szwedzką 1655–1660 jednym z filarów stronnictwa dworskiego na Litwie. Charakteryzował się postawą regalistyczną, a majątek w większości zawdzięczał protekcji monarchy. Nie można zatem dziwić się jego poparciu dla planów francuskich dworu, choć sprzeciwiał się metodom, którymi zamierzano osiągnąć ten cel, stąd właśnie jego stosunkowo późne przystąpienie do stronnictwa francuskiego, co i tak poparto natychmiastową wypłatą 18 000 franków oraz obietnicą kolejnej gratyfikacji, tym razem w wysokości 100 000 talarów i otrzymaniem bogatego starostwa. Ostatnie dwie kwestie miano uregulować po szczęśliwej elekcji kandydata francuskiego. Od tego też czasu Gosiewski stał się jednym z filarów stronnictwa francuskiego w Wielkim Księstwie Litewskim. Zresztą złożył w tej kwestii zobowiązującą go przysięgę w warszawskim klasztorze Najświętszej Marii Panny w obecności Ludwiki Marii Gonzagi i dyplomaty francuskiego Antoine de Lumbres'a²¹. Najprawdopodobniej pobierał on już wcześniej od Ludwika XIV roczną pensję za swoją profrancuską działalność, choć niestety nie wiemy, w jakiej wysokości. Świadczy o tym instrukcja Ludwika XIV do swojego ambasadora w Rzeczypospolitej de Lumbres'a z 23 lutego 1663 r., w której monarcha wspominał, że Maria Ludwika Gonzaga otrzymała gwarancje wypłaty 26 000 franków niewymienionemu z imienia Pacowi, które

¹⁹ Tamże, J. Caillet d'Enonville do nn, ale zapewne do Louis'a de Burbon Condé, bez miejsca 28 IV 1662, k. 186.

²⁰ *Mémoire sur la Pologne par le S-r Caillet, październik 1662*, w: K. Waliszewski, *Polsko-francuskie stosunki w XVII. wieku 1644–1667*, Kraków 1889, s. 256.

²¹ A. Rachuba, *Zabójstwo Wincentego Gosiewskiego*, s. 706; M. Nagielski, *Druga wojna domowa w Polsce. Z dziejów polityczno-wojskowych Rzeczypospolitej u schyłku rządów Jana Kazimierza Wazy*, Warszawa 2011, s. 54; S. Skarbek-Kruszewska, *Sprawa śmierci* s. 85; M. Sawicki, *Stronnictwo dworskie w Wielkim Księstwie Litewskim w latach 1648–1655*, Opole 2010, s. 65–66, 137, 145, 154.

król francuski miał do dyspozycji po śmierci hetmana polnego litewskiego Gosiewskiego i wojewody braclawskiego Andrzeja Potockiego²².

Aż do śmierci 29 listopada 1662 r. Wincenty Aleksander Gosiewski często pojawiał się w raportach i korespondencji polityków znad Sekwany ze względu na swoje niezwykle interesujące i pełne nieścisłości dla dyplomatów Ludwika XIV uwolnienie z niewoli moskiewskiej, o czym traktowały doniesienia do Paryża, dbające o najmniejsze czasem szczegóły opisywanych sytuacji i wydarzeń. Analizowały one także późniejszą działalność hetmana polnego litewskiego w stronictwie francuskim²³.

Po raz pierwszy w znanych mi relacjach francuskich zabójstwo Wincentego Gosiewskiego wspomniane było w depeszy z 15 lub 19 grudnia 1662 r. (data niewyraźna). Kwestia ta nie była priorytetowa i dopiero po omówieniu sytuacji politycznej w Koronie autor raportu krótko nadmienił o interesującej nas sprawie. Przede wszystkim zabójstwo hetmana polnego litewskiego nazwał nie morderstwem, ale incydentem z panem Gosiewskim – „l'accident de M. Gonziewski”. Zaraz po tej informacji wspomniano, że winę za to ponosi wojewoda wileński Paweł Jan Sapieha, który miał zamiar walczyć z dworem i uzyskać nawet siłą kontrolę nad armią litewską. Rzekomo hetman wielki litewski miał także ukrytą w Inflantach armię w sile 20 000 ludzi. Do Paryża przekazano także, że podskarbi wielki litewski zginął od czterech strzałów z karabinu, a po tym wydarzeniu ciało przekazano żonie. Dyplomata ocenił także, że śmierć Gosiewskiego nie wpłynie znacząco na pozycję polityczną księcia Bogusława Radziwiłła w Wielkim Księstwie Litewskim – „le prince Radzevil après la mort M. de Gonziewski ne se rendre considérable en Lithuanie et dans l'armée”²⁴. Jednocześnie nieco wyżej w raporcie des Noyers uznał, że jeśli tylko koniuszy litewski wyrazi chęć współpracy z Francją, należy go otoczyć szczególną przyjaźnią i względami, choć równocześnie konieczne byłoby zasięgnięcie zdania na ten temat królowej Ludwiki Marii Gonzagi²⁵.

²² ZNO, rkps 2983 II, TL, t. 11, Louis XIV do A. de Lumbres, bez miejsca, ale zapewne Paris 23 II 1663, k. 64.

²³ Wymienione informacje znajdują się w Archives Ministère des Affaires Étrangères et du Développement International République Française à Paris, Correspondance politique, vol. 17.

²⁴ AMAEF, CP, Pologne, vol. 17, P. des Noyers do nn, bez miejsca 15 lub 19 XII 1662, k. 440–441. Niestety, w tym przypadku data dzienna jest napisana niewyraźnie. Stanisław Lukas odczytał ją jako 15 grudnia oraz uznał, że des Noyers napisał ten raport do Jacques'a Caillet d'Enonville; ZNO, rkps 2982 II, TL, t. 10, P. des Noyers do J. Caillet d'Enonville, bez miejsca 15 XII 1662, k. 298–300.

²⁵ AMAEF, CP, Pologne, vol. 17, P. des Noyers do nn, bez miejsca 15 lub 19 XII 1662, k. 441; ZNO, rkps 2982 II, TL, t. 10, P. de Noyers do J. Caillet d'Enonville, bez miejsca 15 XII 1662, k. 300.

Kilku słów komentarza wymaga w tym miejscu wyrażenie, którego użył Francuz, opisując to, co stało się z Gosiewskim, uznając to za incydent – „l'accident”. Wydaje się, że dyplomata znad Sekwany celowo użył takiego właśnie określenia, gdyż nie był chyba do końca pewnym, co się właściwie stało z hetmanem polnym litewskim. Dlatego też analizując wydarzenia w Wielkim Księstwie i wysyłając ich relacje do Paryża, celowo zastosował taki, a nie inny zwrot, zachowując daleko idącą powściągliwość w ocenie zaistniałej sytuacji.

Nieco inaczej to, co stało się z Wincentym Aleksandrem Gosiewskim, nazwał w swoim raporcie Antoine de Lumbres. Użył on określenia „l'étrange tragédie”, co podkreśla zdziwienie i zaniepokojenie, a jednocześnie pragmatyzm wysłanników Ludwika XIV, i omyłkowo datował śmierć magnata na 25 listopada. Uznał również, że zabójstwo Gosiewskiego spowodowało wielkie poruszenie i ogromne obawy, co do dalszego przebiegu wydarzeń²⁶.

22 grudnia 1662 r. Antoine de Lumbres przekazał do Paryża kolejne wiadomości dotyczące zabójstwa Gosiewskiego. Dyplomata napisał, że wcześniejsze informacje dotyczące śmierci podskarbiego wielkiego litewskiego i marszałka konfederacji Krzysztofa Chwaliboga Żeromskiego okazały się prawdą – „se trouve véritable”, co dowodzi, że przez kilka ostatnich tygodni Francuzi próbowali zwerfikować rozchodzące się po Rzeczypospolitej wiadomości. De Lumbres zauważył również, że w tej sprawie było wiele różnych relacji i zamieszania. Zaznaczył on także, że do obu morderstw doszło tego samego dnia, co zdaje się, wywołało u niego nie tyle zdziwienie, co raczej zaskoczenie. Przekazał on również do Paryża szczegóły drugiego zabójstwa – marszałka konfederacji Kazimierza Chwaliboga Żeromskiego, który był podobno człowiekiem „grzecznym, poważnym, urody bardzo pięknej, wzrostu średniego [...] broda do pasa czarniusieńka, do poważnego bardziej podobień senatora niż żołnierza”. Zgodnie z pozyskanymi informacjami żołnierze aresztowali go przed kościołem Jezuitów w Wilnie, a Gosiewski został pojmany niemal w tym samym czasie w miejscu swojego zamieszkania, także w stolicy Wielkiego Księstwa. Obu, jak twierdził polityk francuski, zastrzelono na drodze pomiędzy Wilnem a obozem wojskowym. Poza tym mówiło się, że ci, którzy dokonali egzekucji, złożyli przysięgę, że doprowadzą podskarbiego wielkiego litewskiego do miejsca stacjonowania żołnierzy. W dalszej części korespondencji dyplomata zajął się już kwestiami związanymi z obiema konfederacjami – koronną i litewską, omawiając ogólnie to, co się w nich działo²⁷.

²⁶ *Relations de Antoine de Lumbres*, s. 185.

²⁷ AMAEF, CP, Pologne, vol. 17, A. de Lumbres do nn, ale być może do Loius XIV lub H. de Lionne, Varsovie 22 XII 1662, k. 442–443. Ten sam raport, ale w wersji skróconej znaj-

Wincentego Aleksandra Gosiewskiego żołnierze aresztowali rzeczywiście w jego domu w Wilnie najprawdopodobniej o godzinie 8 rano, w obecności żony, skąd wyprowadzono go, mimo że ten uskarżał się na niezwykle dokuczliwe przeiębienie. W czasie drogi do obozu konfederackiego pod Wołpą w okolicach Ostyry 29 listopada 1662 r. hetmana polnego litewskiego zamordowano. Wcześniej pozwolono mu się wypowiedzieć, choć ostatecznie akt ten przerwano. Do podskarbiego jako pierwsi strzelać zaczęli Jan Nowoszyński i Mikołaj Narkiewicz, do których przyłączyła się reszta żołnierzy. Porzuconym ciałem zajął się prawdopodobnie stangret, który jechał z hetmanem z Wilna. Nie do końca dyplomata francuski miał rację, pisząc, że ciało przekazano żonie. Dowiedziała się ona o zajściu stosunkowo szybko i wysłała wóz po zwłoki męża, które przewieziono ostatecznie do Wilna²⁸.

Marszałek konfederacji został zatrzymany najprawdopodobniej w klasztorze Ojców Karmelitów Bosych, gdzie przebywał na kwaterze, a nie, jak podał dyplomata francuski – w kościele Jezuitów. Początkowo aresztowanie marszałka przebiegało spokojnie – żołnierze wyprowadzili go z kościoła i między końmi prowadzili piechotą w kierunku bramy rudnickiej. Dopiero w drodze doszło do rozruchów spowodowanych salwą z pistoletów. W wyniku tego zdarzenia dowódca oddziału Bogdan Chlewiński zdecydował się związać Żeromskiego i tak posadzono go na konia. W trakcie wykonywania tych rozkazów uderzono marszałka konfederackiego obuchem w głowę, co spowodowało u niego poważne obrażenia. Ostatecznie rannego podczas zatrzymania, rzekomo z rozkazu wojska, dobito, a w zasadzie rozsiekano szablami w Dubnie 29 listopada 1662 r.²⁹

Zatrzymanie obu urzędników w Wilnie opierano na oskarżeniach o ich rzecką zdradę, co starał się udowodnić na specjalnie w tym celu zwołanym kole generalnym związkowym w Wołpie, 20 listopada 1662 r., marszałek mozyrski

duże się w ZNO, rkps. 2882 II, TL, t. 10, k. 302–303. Stanisław Lukas uznał, że adresatem jest Hugues de Lionne, choć rękopis paryski nie ma odbiorcy; J. Pasek, *Pamiętnik*, oprac. W. Czapliński, Wrocław 2019 (wyd. 1 elektroniczne), s. 278.

²⁸ *Historija panowania Jana Kazimierza przez nieznanego autora*, t. 2, wyd. E. Raczyński, Poznań 1840, s. 186–187; A. Przyboś, *Gosiewski Wincenty Aleksander Korwin*, w: *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: *PSB*), t. 8, Wrocław–Kraków–Warszawa 1959–1960, s. 346. Innym razem Antoine de Lumbres wspominał, że zwłoki hetmana polnego litewskiego zabrali ludzie Gosiewskiego, którzy po aresztowaniu pojechali za nim (*Relations de Antoine de Lumbres*, s. 186). S. Mich podał, że po Gosiewskiego przyjechał oddział jazdy w sile 500 ludzi; tenże, *Przyczynek do biografii*, s. 17.

²⁹ *Historija panowania Jana Kazimierza*, s. 185; A. Rachuba, *Konfederacja Kmicicowska*, s. 261; T. Wasilewski, *Kotowski Kazimierz*, w: *PSB*, t. 14, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968–1969, s. 493.

i porucznik chorągwi kozackiej Aleksandra Hilarego Połubińskiego Konstanty Kotowski, przedstawiając również dowody mające poprzeć takie twierdzenie. Uważał on, że hetman polny litewski prowadził tajne rokowania z carem na szkodę państwa polsko-litewskiego. W dalszej kolejności Kotowski utrzymywał, że Aleksy I Michajłowicz przekazał Rzeczypospolitej w ramach odszkodowania za Smoleńsk duże sumy pieniędzy, ale wysłane zostały one do Rygi. Podejrzewano, że środki te mają w rzeczywistości zostać przeznaczone na sfinansowanie interwencji szwedzkiej przeciw konfederatom, a resztę miał otrzymać do dyspozycji Gosiewski. Mowa Konstantego Kotowskiego zamknięta została konkluzją, że obu – podskarbiego wielkiego litewskiego i Kazimierza Chwaliboga Żeromskiego – należy uznać za zdrajców i w związku z tym stracić. Wystąpienie to wywołało niezwykle poruszenie wśród żołnierzy, którzy nie umieli podjąć decyzji, co do dalszego postępowania wobec oskarżonych. Część bowiem uznała, że należy ich natychmiast zabić, pozostali zaś uważali, że konieczne jest najpierw aresztowanie Gosiewskiego i Żeromskiego, a potem ich sprawiedliwe osądzenie³⁰. Ostatecznie postanowiono, że Konstanty Kotowski wraz z oddziałami związkowymi miał aresztować obu urzędników w Wilnie i przewieźć ich do koła generalnego konfederacji³¹.

Dokładnie tego samego dnia, co de Lumbres, 22 grudnia, Pierre des Noyers w korespondencji również wspominał o zabójstwie hetmana polnego litewskiego. To, co spotkało Gosiewskiego, nazwał nieszczęśliwą śmiercią – „la malheureuse mort”, której nie umiano zapobiec. Natomiast cała ta sytuacja była zdaniem dyplomaty aktem wielkiej przemocy i rywalizacji facji politycznych w armii litewskiej, a nie działaniem wynikającym z niezadowolenia żołnierzy. Z informacji, które zebrał des Noyers, wynikało, że o inspirowanie zabójstwa podejrzewany jest hetman wielki litewski Paweł Jan Sapieha, choć jak do tej pory nie było żadnych dowodów świadczących o jego winie. Do Lwowa z kolei, z którego pisał dyplomata, wojsko litewskie przysłało pismo w sprawie śmierci Wincentego Aleksandra Gosiewskiego. Także Ludwika Maria Gonzaga, według wysłannika Ludwika XIV, była raczej przekonana o winie Sapiehy, biorąc pod uwagę jego nienawiść do facji Gosiewskiego, jak i jego samego. Motywem tych działań miała być rzekomo chęć zajęcia jego miejsca w partii francuskiej, a sam hetman wielki litewski nie wykazywał ani wrogości, ani nie manifestował niechęci do Francji³².

³⁰ A. Rachuba, *Konfederacja Kmiciewska*, s. 259–260.

³¹ Tamże, s. 261; A. Przyboś, *Gosiewski Wincenty Aleksander Korwin*, s. 346; T. Wasilewski, *Kotowski Kazimierz*, s. 493.

³² AMAEF, CP, Pologne, vol. 17, P. des Noyers do J. Caillet d'Enonville, Léopol 22 XII 1662, k. 444, ten raport także w ZNO, rkps 2982 II, TL, t. 10, k. 304.

W interesujący sposób poruszono problem zabójstwa Wincentego Aleksandra Gosiewskiego, obudowując go kwestą zmagania dotyczących zwolnionych w wyniku jego śmierci urzędów w szyfrowanej depeszy z końca grudnia 1662 r. Antoine de Lumbres wspominał w niej już kategorycznie, niejako przy okazji omawiania kwestii politycznych związanych z konfederacjami w Koronie i Wielkim Księstwie, że Litwini zabili podskarbiego – „Lithuanie à mort du Trésorier”. Określenie to nie pozostawiało jakichkolwiek złudzeń co do wymienionego czynu. Francuz nie zadbał o szczególne jego wyeksponowanie, traktując całą sytuację jako coś, co mogło się zdarzyć i niekoniecznie powinno nieść ze sobą jakiś przekaz emocjonalny. Użycie jednak tak stanowczych określeń dowodzi, że wysłannicy Ludwika XIV zdobyli już wystarczająco wiarygodne informacje dotyczące całego zdarzenia i mogli wyrazić opinię w sposób kategoryczny. Antoine de Lumbres poinformował ponownie Paryż, że winą za to obarcza się hetmana wielkiego litewskiego Pawła Jana Sapiechę, który był skonfliktowany z Gosiewskim i konkurował z nim o dowodzenie wojskiem. Dyplomata przytoczył również interesujący i jego zdaniem możliwy do przeprowadzenia podział stanowisk po zamordowanym dostojniku litewskim. Tak więc Bogusław Radziwiłł miałby otrzymać hetmaństwo polne litewskie, o podskarbiostwo zabiegał rzekomo książę Michał, kuzyn koniuszego litewskiego, a w tym przypadku chodziło oczywiście o kasztelana wileńskiego Michała Kazimierza – „le Prince Michael son cousin demande la charge de grand Trésorier”. O to samo stanowisko starał się podobno także wojewoda trocki Mikołaj Stefan Pac. Francuz uważał również, że o hetmaństwo polne litewskie, ale dla Aleksandra Hilarego Połubińskiego, starał się Paweł Jan Sapieha, choć jak wiemy, nie przyniosło to oczekiwanych przez magnata efektów. Zabiegi o wakanse dyplomata Ludwika XIV podsumował stwierdzeniem, że przekazanie tych dwóch urzędów hetmana i podskarbiego dla domu Radziwiłłów byłoby niezwykle niebezpieczne, biorąc pod uwagę powiązania Bogusława z domem brandenburskim. Konkludując, wysłannik znan z Sekwany zauważył, że jeszcze dużo trudności może sprawić dom Paców i jego trzej przedstawiciele, choć z imienia i nazwiska ich już nie wymienił³³. W tym przypadku oczywiście chodziło o Michała Kazimierza, Krzysztofa Zygmunta i Mikołaja Stefana.

Związki Bogusława Radziwiłła z elektorem brandenburskim Fryderykiem Wilhelmem były często podnoszone w kontekście jego starań o hetmaństwo

³³ AMAEF, CP, Pologne, vol. 17, A. de Lumbres do Louis XIV, Varsovie 28 XII 1662, k. 411–413. W tym raporcie pierwotnie zapisany był listopad, a potem skreślony i poprawiony na grudzień. Kopia w ZNO, rkps 2982 II, TL, t. 10, k. 306–307; *Relations de Antoine de Lumbres*, s. 187–190.

polne litewskie także w późniejszych relacjach francuskich z Rzeczypospolitą. 30 marca 1663 r. pisał o tym Jacques Caillet d'Enonville do Pierre'a des Noyers'a choć wywód swój wkomponował w szerszą wypowiedź dotyczącą urzędów po zamordowanym Wincentym Aleksandrze Gosiewskim. Uważał on bowiem, że Bogusławowi Radziwiłłowi w otrzymaniu buławy polnej przeszkadza religia i jego bliskie związki z elektorem Fryderykiem Wilhelmem³⁴.

W depeszy z 5 stycznia 1663 r. Antoine de Lumbres poinformował centralę, że nie było na razie żadnych nowych wiadomości o tym, co stało się w trakcie komisji w Wilnie oraz w litewskim kole wojskowym, którego specyfiki politycy francuscy nie wyjaśniali, w korespondencji używając na jego określenie polskiego słowa „kolo”. Zawiadamiał natomiast o negocjacjach z armią litewską i krokach, które podejmowano, aby ją usatysfakcjonować³⁵. 11 stycznia 1663 r. de Lumbres informował Ludwika XIV, że w wojsku litewskim była dywizja zamordowanego hetmana polnego, a podział sił Wielkiego Księstwa na dwie części zostanie zapewne utrzymany. Dypłomata uważał, że żołnierze Gosiewskiego byli w mniejszości i znacznie liczniejsza miała być druga fakcja, czyli sapieżyńska³⁶.

O Gosiewskim wspominał również w instrukcji do de Lumbres'a z 12 stycznia 1663 r. król Ludwik XIV. Kwestia dotyczyła podziału armii litewskiej i funkcjonującej w niej dywizji zmarłego hetmana polnego. Pisano również o urzędach, które pozostały po zamordowaniu podskarbiego wielkiego litewskiego i uznano, że otrzymają je te osoby, które będą lojalne wobec króla³⁷.

Tego samego dnia, 12 stycznia, Pierre des Noyers informował już, że wszyscy są przekonani, że Gosiewskiego zabił oddział podporządkowany i nasłany przez hetmana wielkiego litewskiego i inne wysoko postawione osoby, które były wrogami zabitego hetmana polnego: „et par quelques autres seigneurs du pays ennemis particuliers de Goziewski”. Uważano, że uczestniczyły w tym także oddziały cudzoziemskie: „les troupes étrangères qui sont dans cette armée la”, co oczywiście nie było zgodne z prawdą, ale na pewno potęgowało zaniepokojenie zaistniałą sytuacją. Francuz pisał również, że para królewska zapewne przekaze pozostawioną po śmierci Gosiewskiego buławę polną litewską osobie, która będzie z nią współpracować, ma uznanie wśród żołnierzy, nie jest zaangażowa-

³⁴ AMAEF, CP Pologne, vol. 18, J. Caillet d'Enonville do P. de Noyers, 30 III 1663, k. 123.

³⁵ Tamże, A. de Lumbres do nn, Varsovie 5 I 1663, k. 20–21. Niepełna kopia tego raportu w ZNO, rkps 2983 II, TL, t. 11, k. 4–5. Stanisław Lukas zidentyfikował odbiorcę jako Hugues de Lionne. O kole wojskowym legalnym i konfederackim szeroko J. Urwanowicz, *Wojskowe „sejmiki”. Kola w wojsku Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku*, Białystok 1996, s. 75 i n.

³⁶ ZNO, rkps 2983 II, TL, t. 11, A. de Lumbres do Louis XIV, Varsovie, 11 I 1663, k. 6.

³⁷ Tamże, Louis XIV do A. de Lumbres, bez miejsca, ale zapewne Paris 12 I 1663, k. 8–9.

na w zabójstwo i będzie ścigać jego sprawców. Z kolei podskarbiostwo wielkie litewskie zostanie przekazane kandydatowi związanemu z dworem królewskim, w dodatku wyświadczającym usługi polityczne Janowi Kazimierzowi i Ludwice Marii Gonzadze – „l’homme de service”³⁸.

18 stycznia 1663 r., przy okazji omawiania kwestii związanych z konfederacją wojska koronnego, de Lumbres stwierdził, że we Lwowie pozostał Radziwiłł, oczywiście w tym przypadku chodzi o Michała Kazimierza, który starał się o urząd hetmana polnego litewskiego, choć Jan Kazimierz nie zamierzał na razie go komukolwiek oddawać. Dyplomata uważał, że król czeka na rozwiązanie wielu spraw wewnętrznych i wybierze przyszłego hetmana polnego spośród wielu pretendentów³⁹. Innym razem dyplomaci francuscy uważali, że Michał Kazimierz Radziwiłł starał się o urząd podskarbiego wielkiego litewskiego, w czym wspierał go koniuszy litewski Bogusław, a obaj wraz z całym swoim domem przeciwni są politycznie wojewodzie wileńskiemu Pawłowi Janowi Sapieże. Wysłannicy Ludwika XIV twierdzili również, że podobno nawet Jan Kazimierz uważał, że Ludwika Maria nie pozwoli na przekazanie żadnego urzędu wakującego po śmierci Gosiewskiego komukolwiek z wyżej wymienionych lub osobom z nimi współpracującymi, a wybór padnie na kogoś zupełnie innego⁴⁰.

W wiadomości z Kiejdan, z 23 stycznia 1663 r., ich anonimowy autor informował, że armia konfederacka została podzielona na cztery części. Prawe skrzydło się wycofało, a ci, którzy pozostali na miejscu, są zdani wyłącznie na siebie – „ceux-ci sont pour eux mêmes”. Z kolei lewe skrzydło było zdecydowanie faworyzowane przez króla i jego stronnictwo. Kolejna część armii litewskiej – regimenty niemieckie, jak je nazywał wysłannik Paryża, czyli po prostu cudzoziemskie, były według niego neutralne i groziły podobno otwartą konfrontacją wszystkim, którzy chcieliby przeciwną je do któregoś ze zwalczających się stronnictw. Natomiast czwarta część składała się z kilku polskich regimentów, które nie mieszały się do ówczesnej sytuacji polityczno-wojskowej i rzekomo nawet nie chciały nic wiedzieć o egzekucji Gosiewskiego i Żeromskiego, jej konsekwencjach i związanym z tą kwestią dochodzeniu: „qui ne veulent rien savoir de l’exécution de Mrs Gonsesqui et Zeromsqui et autres procedures”. Wydaje się, że oddziały te po prostu

³⁸ AMAEF, CP Pologne, vol. 18, P. de Noyers do J. Caillet d’Enonville, bez miejsca 12 I 1663, k. 30–30v.

³⁹ Tamże, A. de Lumbres do nn, Varsovie 18 I 1663, k. 31–32. Niepełna kopia tego raportu w ZNO, rkps 2983 II, TL, t. 11, k. 16. Stanisław Lukas, przepisując raport, uznał, że wymieniony Radziwiłł to Bogusław i jego imię wpisał w nawiasie kwadratowym obok nazwiska.

⁴⁰ Tamże, J. Caillet d’Enonville do P. de Noyers, Paris 2 II 1663, k. 58.

zamierzały pozostać neutralne i nie mieszać się w żaden sposób do niebezpiecznej już na tym etapie rozgrywki politycznej, i wołały stać, podobnie jak regimenty cudzoziemskie, na uboczu gwałtownie zmieniających się wydarzeń. W dalszej części opracowujący wiadomości z Kiejdan stwierdził, że dwór wysłał do tej armii, mając chyba na myśli wojsko litewskie, deputatów, którzy mieli kategorycznie zażądać informacji dotyczących powodów zabójstwa Gosiewskiego i Żeromskiego. Komisarzom wojskowym zabroniono również pertraktowania i jakichkolwiek rozmów z wojskiem, dopóki żołnierze nie uporają się z kwestią wspomnianego wyżej mordu – „du dit meurtre”⁴¹.

Wymieniane przez dyplomatów Ludwika XIV konfiguracje związane z urzędami zwolnionymi w wyniku śmierci Wincentego Aleksandra Gosiewskiego nie sprawdziły się, choć mieli oni rację, gdy twierdzili, że godności po wymienionym obejmą zaufani ludzie dworu cieszący się poparciem króla i królowej. Jeśli chodzi o kandydata do objęcia podskarbiostwa wielkiego litewskiego, to niestety nic nie wiadomo o wspomnianych wyżej staraniach o ten urząd Michała Kazimierza Radziwiła, choć takowych wykluczyć nie można. O wakans ten zabiegało natomiast dwóch Paców – wojewoda trocki Mikołaj Stefan i podkomorzy litewski Feliks Jan, oraz pisarz litewski Andrzej Kotowicz, wojewoda brzeski litewski Kazimierz Ludwik Jewłaszewski, referendarz litewski Cyprian Paweł Brzostowski, a także, opozycyjny wobec dworu królewskiego, Jan Karol Hlebowicz, który rzecz jasna nie uzyskał poparcia królowej. Ostatecznie podskarbisem wielkim litewskim został regalista, związany z królową Ludwiką Marią Gonzagą, kuchmistrz litewski Hieronim Kryszpin Kirszensztein⁴².

Polityk znad Sekwany nie pomylił się natomiast w kwestii starań o zwolniony w wyniku zabójstwa Gosiewskiego urząd wojskowy przez Pawła Jana Sapiechę dla Aleksandra Hilarego Połubińskiego. Oczywiście Jan Kazimierz zamierzał przekazać godności po zmarłym dopiero po rozwiązaniu związku wojskowego, co było bardzo dobrym posunięciem politycznym gwarantującym odsunięcie ubiegających się o wakans od konfederacji oraz, jeśli nie związanie tych osób z dworem, to przynajmniej zneutralizowanie ich działalności opozycyjnej. Paweł Jan Sapieha starał się o wakujące hetmaństwo polne nie tylko dla Połubińskiego, chyba oceniając jego szanse na niewielkie, lecz przede wszystkim dla swojego dalekiego krewnego krajczego litewskiego Krzysztofa lub pisarza polnego koronnego Jana

⁴¹ Tamże, De Kejdan en Litvanie le 23 I 1663, k. 44.

⁴² *Urzednicy Centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy* (dalej: *UCDL*), oprac. H. Lulewicz i A. Rachuba, Kórnik 1994, nr 1223; A. Rachuba, *Zabójstwo Wincentego Gosiewskiego*, s. 720–721.

Fryderyka Sapiehów, związanych politycznie z dworem królewskim. O sprawie ewentualnej nominacji ostatniego wymienionego na wakujący urząd wojskowy wspominali też w lutym 1663 r. wysłannicy Ludwika XIV i uważali, że ma on duże szanse powodzenia, choć oczywiście wszystko uzależniali od zdania królowej Ludwiki Marii Gonzagi⁴³.

Wszystkie trzy wymienione i popierane przez hetmana wielkiego litewskiego kandydatury znalazły zrozumienie w oczach króla. Ostatecznie z grona tego Połubiński nie uzyskał poparcia królowej Ludwiki Marii Gonzagi, co wyeliminowało go z dalszych zabiegów o buławę polną. Poważnym kandydatem do objęcia tego stanowiska był wymieniony przez wysłannika Ludwika XIV księżę koniuszy litewski Bogusław Radziwiłł, mający przecież duże doświadczenie wojskowe oraz poparcie królowej, która niejednokrotnie chciała go przeciągnąć do stronnictwa francuskiego. Nie otrzymał on jednak wymienionego urzędu, podobnie zresztą jak Michał Kazimierz Radziwiłł, który także starał się o hetmaństwo polne, a o którym w tym kontekście nie wspomniał dyplomata króla francuskiego. Ostatecznie urząd ten uzyskał związany z dworem królewskim Michał Kazimierz Pac⁴⁴.

Ponownie sprawa morderstwa Wincentego Aleksandra Gosiewskiego znalazła się w raporcie Antoine de Lumbres'a z 2 lutego 1663 r., choć wcześniej, 15 stycznia, informował on centralę, że nie ma żadnych wiadomości dotyczących kwestii zamordowania Gosiewskiego i marszałka konfederacji Żeromskiego. Tym razem jednak dyplomata zaznaczył, że wojskowi litewscy nadal obradują w swoim kole, ale nie w obozie, jak to mieli w zwyczaju, tylko w miejscowym kościele. Miało to rzekomo zapobiec chaosowi, który wkraść się w szeregi wojska, i zagwarantować niepodzielność oddziałów, co najwidoczniej po zabójstwie hetmana polnego litewskiego było, zdaniem Francuza, możliwe. Zresztą polityk znad Sekwany słusznie zauważył, że wydarzenie to nie zyskało poparcia większości żołnierzy, zatem obawy o niekontrolowany rozwój sytuacji w trakcie obrad były jak najbardziej uzasadnione. Zaznaczył również, że nic w zasadzie nie jest w tym przypadku możliwe do przewidzenia. Armia litewska według informacji uzyskanych przez de Lumbres'a dopominała się od sejmu wypłaty zaległej kwoty 6 000 000 zł. Po-

⁴³ AMAEF, CP Pologne, vol. 18, P. de Noyers do J. Caillet d'Enonville, Léopol 2 II 1663, k. 57; A. Rachuba, *Zabójstwo Wincentego Gosiewskiego*, s. 720–721.

⁴⁴ A. Rachuba, *Zabójstwo Wincentego Gosiewskiego*, s. 713–720; K. Bobiatyński, *Michał Kazimierz Pac – wojewoda wileński, hetman wielki litewski. Działalność polityczno-wojskowa*, Warszawa 2008, s. 103–105; A.A. Majewski, *Aleksander Hilary Połubiński (1626–1679). Marszałek wielki litewski. Działalność polityczno-wojskowa*, Warszawa 2017, s. 289–290; A. Rachuba, *Zabójstwo Wincentego Gosiewskiego*, s. 720–721; UCDL, nr 164.

lityk znad Sekwany uważał także, że za całym tym zamieszaniem stoi wojewoda wileński Paweł Jan Sapieha, który ma duże wpływy w państwie i wojsku⁴⁵.

Kolejny raz, przy omawianiu sprawy wojska i długu wobec niego, sprawa morderstwa Wincentego Aleksandra Gosiewskiego i Kazimierz Chwaliboga Żeromskiego poruszona została w korespondencji Antoine de Lumbres'a 9 lutego 1663 r. Znowu podkreślił on, że nie cała armia litewska była winna tej zbrodni, a jedynie kilka osób, wobec których toczyła się zjadła polemika wojskowych. Niektórzy żołnierze zamierzali bowiem oddać ich pod sąd sejmowy, a inni proponowali amnestię i ogólną abolicję, co zdaniem dyplomaty było formalnie zrozumiałe⁴⁶.

16 lutego 1663 r. Pierre des Noyers w liście do Jacques'a Cailleta d'Enonville'a wspominał w kontekście rozważań nad armią litewską o Wincentym Aleksandrze Gosiewskim. Polityk francuski zaznaczył także, że podział wojska litewskiego był już niezwykle widoczny i przesądzony. Jedna jego część, wcześniej podległa właśnie zmarłemu podskarbiemu wielkiemu litewskiemu, zdaniem dyplomaty, była po stronie króla, a druga w zdecydowanej opozycji do dworu, co zarówno w pierwszym, jak i w drugim przypadku było zgodne z prawdą. Druga dywizja, która zdaniem des Noyers'a była odpowiedzialna za to, co stało się z Gosiewskim, była znacznie większa i stanowiła poważną siłę militarną. Oczywiście nie pomylił się on, twierdząc także, że była ona w opozycji do pierwszej wymienionej, a tym samym do dworu i króla⁴⁷.

W perspektywie rozważań nad sytuacją w Wielkim Księstwie Litewskim, oczywiście związaną z tamtejszą konfederacją wojskową, Gosiewski został wspomniany ponownie w depeszy Antoine'a de Lumbres'a 23 lutego 1663 r. Na początku napisał on, że wcześniej nie do końca orientowano się w sprawach litewskich, a teraz wiadomo, że komisja wileńska niczego nie osiągnęła w rokowaniach z wojskiem, gdyż nie znaleziono 2 000 000 zł, aby zaspokoić żądania armii litewskiej. W związku z tym biskup wileński Jerzy Białożor wyjechał z misją do króla, któremu miał zdać dokładną relację z rozmów z żołnierzami – „pour aller rendre conte de tout à la cour”⁴⁸.

⁴⁵ ZNO, rkps 2983 II, TL, t. 11, A. de Lumbres do H. de Lionne, Varsovie 15 I 1663, k. 23; AMAEF, CP Pologne, vol. 18, A. de Lumbres do nn, ale albo do Louis XIV, albo do H. de Lionne, Varsovie 2 II 1663, k. 50–51.

⁴⁶ AMAEF, CP Pologne, vol. 18, A. de Lumbres do nn, ale albo do Louis XIV, albo do H. de Lionne, Varsovie 6 II 1663, k. 64–65.

⁴⁷ Tamże, P. de Noyers do J. Caillet d'Enonville, Léopol 16 II 1663, k. 81, kopia w ZNO, rkps 2983 II, TL, t. 11, k. 57–58.

⁴⁸ AMAEF, CP Pologne, vol. 18, A. de Lumbres do nn, ale albo do Louis XIV, albo do H. de Lionne, Varsovie 23 II 1663, k. 88.

W rzeczywistości nie wiadomo, o które wydarzenie chodziło wysłannikowi Ludwika XIV, ponieważ w tym czasie fiaskiem zakończyły się rozmowy z wojskowymi w czasie zjazdu puńskiego, a na początku lutego rozpoczęła się w Wilnie komisja skarbowo-wojskowa. Informacja o wysłaniu Białożora sugerowałaby, że dyplomata francuski miał na uwadze pierwsze z wymienionych wydarzeń⁴⁹.

De Lumbres uznał jednak, że zgodnie z listami, które posiadali Francuzi, kwestia ta nie była najważniejsza. Zwracał on bowiem uwagę na podział armii litewskiej, zapewne podkreślając, że to jest zasadniczy kłopot na litewskiej scenie politycznej i wojskowej. Pisał, że druga dywizja, która nie była odpowiedzialna za śmierć podskarbiego wielkiego litewskiego, nie chciała amnestii i nie miała tego w swoim programie politycznym. W tym przypadku ustalenia dyplomaty były zgodne z rzeczywistością, ponieważ odpowiedzialni za zabójstwo Gosiewskiego musieli sobie zdawać sprawę, że prędzej czy później staną przed sądem. Zatem z ich punktu widzenia kwestia amnestii była kluczowym postulatem. W dalszym ciągu korespondencji wysłannik Ludwika XIV ponownie nawiązał do kwestii konkurencji o urzędy po Gosiewskim, przekazując informację, że prawdopodobnie urząd podskarbiego dostanie jakiś „fauteur”, poplecznik kanclerza wielkiego litewskiego Krzysztofa Zygmunta Paca, który w dodatku musi być jego wielkim przyjacielem („grand ami de celui-ci”). W depeszy zwracano również uwagę na silną pozycję Pawła Jana Sapiehy w Wielkim Księstwie Litewskim, co przekładało się na możliwości intensyfikacji zabiegów wymienionego o urzędy po Gosiewskim, z którym, jak to wynikało ze słów dyplomaty znad Sekwany, należało się liczyć⁵⁰.

Kolejny raz Wincenty Aleksander Gosiewski wraz z Kazimierzem Chwalibogiem Żeromskim wzmiankowani byli w liście Pierre’a des Noyers’a do Jacques’a Cailleta d’Enonville’a z 2 marca 1663 r. Francuz, pisząc o ich zamordowaniu, zaznaczył, że drugi z wymienionych nie został zabity ani w wyniku swojego urodzenia, ani dla urzędu marszałka konfederacji, choć rzeczywiście był, zdaniem dyplomaty Ludwika XIV, jej twórcą. Dodatkowo podobno król naciskał, aby nie wysłać żadnych komisarzy, dopóki ta sprawa nie zostanie rozwiązana⁵¹.

11 maja 1663 r. Francuzi przekazali informacje o uwięzieniu sprawców zamachu na Wincentego Aleksandra Gosiewskiego, których aresztowano niedaleko miasta Szadów, choć od razu Antoine de Lumbres zaznaczył, że nie miał na razie

⁴⁹ A. Rachuba, *Konfederacja Kmicicowska*, s. 307–309.

⁵⁰ AMAEF, CP Pologne, vol. 18, A. de Lumbres do nn, ale albo do Louis XIV, albo do H. de Lionne, Varsovie 23 II 1663, k. 88–88v. Depesza ta jest w większości szyfrowana.

⁵¹ Tamże, P. de Noyers do J. Caillet d’Enonville, Léopol 3 III 1663, k. 101.

zadnych więcej informacji o tej akcji⁵². Siedem dni później ambasador francuski poinformował, że więźniów ze względów bezpieczeństwa przewożono z Wielkiego Księstwa Litewskiego w kierunku na Elbląg⁵³.

W rzeczywistości do akcji, o której wspominał de Lumbres, doszło 22 kwietnia 1663 r. i była ona niezwykle starannie zaplanowanym przedsięwzięciem, utrzymywanym w ścisłej tajemnicy. Żołnierzami, którzy uwięzili Konstantego Kotowskiego i Krzysztofa Jeśman Synkowskiego, dowodził stronnik dworu i przyszły hetman polny litewski Michał Kazimierz Pac. Kolejnego z zamachowców, Stefana Niewiarowskiego, pochwycono w Maćkowie w województwie trockim⁵⁴.

O dalszych aresztowaniach osób odpowiedzialnych za zabójstwo podskarbiego wielkiego litewskiego dyplomacja Ludwika XIV poinformowała 29 czerwca 1663 r. W depeszy do Paryża de Lumbres zanotował, że odpowiedzialnych za wymieniony mord aresztowano niedaleko Kowna, ale dopiero wtedy, kiedy część wojska wraz z przebywającą tam szlachtą wymaszerowała w kierunku „l'armée royale”⁵⁵.

Kolejny raz informacja o osobach winnych zabójstwa hetmana polnego litewskiego pojawiła się dopiero 30 sierpnia 1663 r. Tym razem wysłannik Ludwika XIV wspominał o więźniach w Malborku (m.in. przetrzymywany był tam Kazimierz Kotowski), o których mogła upominać się armia litewska, czy raczej prosić o ich uwolnienie, choć więcej szczegółów na ten temat już nie podał⁵⁶.

Od kwietnia 1662 r. w depeszach dyplomatów francuskich wysyłanych do Paryża nazwisko Gosiewskiego pojawiało się także w trochę innym kontekście niż analizowane powyżej. Było ono używane jako określenie dywizji będącej w opozycji do hetmana Sapiehy. Zabieg ten miał na celu rozróżnienie dwóch formacji wojskowych niż podkreślenie znanego już i wcześniej komentowanego faktu zabójstwa hetmana polnego litewskiego⁵⁷. Jednak już w czerwcu 1663 r. taki sposób rozróżniania dwóch części armii litewskiej był nieaktualny i Francuzi spersonalizowali obie formacje, jedną z nich nazywając dywizją Michała Kazimierza Paca,

⁵² Tamże, A. de Lumbres do nn, ale albo do Louis XIV, albo do H. de Lionne, Varsovie 11 v 1663, k. 160–160v.

⁵³ Tamże, A. de Lumbres do nn, ale albo do Louis XIV, albo do H. de Lionne, Varsovie 18 v 1663, k. 179–179v.

⁵⁴ K. Bobiatyński, *Michał Kazimierz Pac*, s. 95–98; T. Wasilewski, *Kotowski Kazimierz*, s. 493.

⁵⁵ AMAEF, CP Pologne, vol. 18, A. de Lumbres do nn, ale albo do Louis XIV, albo do H. de Lionne, Varsovie 29 v 1663, k. 202–203.

⁵⁶ Tamże, A. de Lumbres do nn, ale albo do Louis XIV, albo do H. de Lionne, Varsovie 30 VIII 1663, k. 248v–249v; *Relations de Antoine de Lumbres*, s. 244.

⁵⁷ AMAEF, CP Pologne, vol. 18, A. de Lumbres do nn, ale albo do Louis XIV, albo do H. de Lionne, Varsovie 6 IV 1663, k. 126; *Relations de Antoine de Lumbres* s. 198,

a drugą – wojewody wileńskiego Pawła Jana Sapiehy⁵⁸. Wysłannicy Ludwika XIV wymieniali też nazwisko nieżyjącego dowódcy w czasie omawiania problemów negocjacji między dworem a wojskiem i postulowanym przez stronnictwo królewskie skazaniem winnych tego zajścia.

Kwestia dotycząca ukarania zabójców Wincentego Aleksandra Gosiewskiego przewijała się jeszcze w depe szach dyplomatów francuskich w 1664 r. 11 stycznia Antoine de Lumbres donosił do Paryża, że żołnierze prawego skrzydła armii litewskiej mogą zgodzić się na połączenie pod warunkiem sprawiedliwego osądzenia winnych śmierci podskarbiego wielkiego litewskiego oraz uregulowania uzgodnionej kwoty 2 000 000 zł. Tę samą informację powtórzył on 16 stycznia, akcentując, że w żądaniach wojska kwestia uczciwego przeprowadzenia procesu sądowego odpowiedzialnych za tragiczne wydarzenia z listopada 1662 r. była nadal jedną z najistotniejszych i od niej zależało połączenie dwóch dywizji⁵⁹.

Winnych śmierci Wincentego Aleksandra Gosiewskiego i Kazimierza Chwaliboga Żeromskiego osądzono na sejmie przełomu 1664 i 1665 r. Było to w sumie 160 osób, a wobec tak dużej liczby oskarżonych podzielono ich na grupy, każda o innym stopniu zaangażowania w przestępstwo. Nie wszystkich udało się postawić przed wymiarem sprawiedliwości, ponieważ część z nich uciekła za granicę Rzeczypospolitej. Konstantego Kotowskiego skazano na śmierć przez ścięcie i poćwiartowanie, podobnie jak Stefana Niewiarowskiego, a wyroki wykonano 3 stycznia 1665 r. na rynku w Warszawie. Krzysztofowi Jeśman Synkowskiemu nie udowodniono winy, w związku z czym uniknął on kary⁶⁰. Ścięcie z poćwiartowaniem, które w tym przypadku było karą kwalifikowaną, stanowiło wyjątkowy sposób uśmiercenia skazanego żołnierza. Częściej stosowano tylko ścięcie, ponieważ uważano je za niehańbiące i godne wojskowych⁶¹.

Z powyższej analizy wyłania się interesujący obraz nie tylko samych zajść, do których doszło pod koniec listopada 1662 r., lecz także postrzegania tej wyjątko-

⁵⁸ AMAEF, CP Pologne, vol. 18, A. de Lumbres do nn, ale albo do Louis XIV, albo do H. de Lionne, Varsovie 8, 9 VI 1663, k. 187–188, 189–190.

⁵⁹ Tamże, A. de Lumbres do nn, ale albo do Louis XIV, albo do H. de Lionne, Varsovie 11, 18 I 1664, k. 28, 31.

⁶⁰ A. Rachuba, *Konfederacja Kmicicowska* s. 375; T. Wasilewski, *Kotowski Konstanty*, s. 493; tenże, *Niewiarowski Stefan*, w: *PSB*, t. 23, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 85–86; *Relations de Antoine de Lumbres*, s. 287.

⁶¹ J. Sowa, „W czym vertitur powaga moja hetmańska...” *Organizacja i procedura sądu hetmańskiego w Koronie w latach 1683–1699*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2013, t. 65, z. 1, s. 223. O dyscyplinie i sądach wojskowych w armii koronnej i litewskiej szeroko K. Łopatecki, „*Disciplina militaris*” w *wojskach Rzeczypospolitej do połowy XVII wieku*, Białystok 2012.

wej sytuacji przez dyplomatów Ludwika XIV. Nieznający szczegółów Francuzi na początku podeszli do całej sprawy niezwykle ostrożnie, nazywając zajście incydem lub nieszczęśliwym i tragicznym wydarzeniem, zdecydowanie unikając w korespondencji jednoznacznych i stanowczych określeń. W gruncie rzeczy było to postępowanie właściwe wobec nie do końca sprawdzonych wiadomości, którymi nie zamierzali wprowadzać Paryża w błąd. Mogłoby to bowiem doprowadzić do podjęcia niewłaściwych decyzji politycznych z konsekwencjami trudnymi do przewidzenia. Wart uwagi jest również czas przebiegu informacji, którymi następnie politycy francuscy podzielili się z Paryżem. Pierwsza wzmianka o śmierci Gosiewskiego pochodzi bowiem dopiero z 15 lub 19 grudnia 1662 r., tu data jest nieczytelna, co nie zmienia jednak faktu, że upłynęło sporo czasu pomiędzy zaistniałym wydarzeniem a umieszczeniem o nim informacji we francuskich raportach. Prawdopodobnie dyplomaci czekali na ich potwierdzenie lub uznali je za plotkę, co w warunkach trwających wówczas konfederacji litewskich i koronnych oraz zapewne niezwyklego chaosu informacyjnego, było wielce prawdopodobne. Bezkompromisowo wydarzenie to określili dopiero w momencie, kiedy uzyskali pewne informacje o zabójstwie hetmana polnego litewskiego, stąd zapewne powściągliwość w ocenianiu tego, co się stało, a także późne przekazanie tych informacji do centrali w Paryżu.

Charakterystycznie dla siebie dyplomaci znanego z Sekwany częściej tytułowali zmarłego Gosiewskiego podskarbinem litewskim niż hetmanem polnym. Sprawa morderstwa wymienionego urzędnika litewskiego wspomniana była za każdym razem, kiedy w raportach rozpoczynano rozważania związane z rozdaniem wakujących po jego śmierci urzędów, przy czym Francuzi podawali czasem niezwykle zaskakujące szczegóły bądź informacje, których nie da się do końca zweryfikować. W gruncie rzeczy jednak doniesienia dotyczące zabójstwa Wincentego Aleksandra Gosiewskiego i Kazimierza Chwaliboga Żeromskiego przekazywane do Paryża, choć niezwykle interesujące i pełne istotnych faktów, stanowiły tło dla wydarzeń związanych z okresem wielkich konfederacji wojskowych i zmagani politycznych między obozem królewskim a opozycją, co najbardziej interesowało wysłanników Ludwika XIV.

BIBLIOGRAFIA

Źródła rękopiśmienne

Archives Ministère des Affaires Étrangères et du Développement International République Française à Paris, Correspondance politique, Pologne, vol. 17, 18.

Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu rkps 2982 II (Teki Stanisława Lukasa), t. 10; rkps 2983 II (Teki Stanisława Lukasa), t. 11.

Źródła drukowane

Historija panowania Jana Kazimierza przez nieznanego autora, t. 2, wyd. E. Raczyński, Poznań 1840.

The House of Vasa and the house of Austria. Correspondence from the years 1587 to 1668, p. 1, The Times of Sigismund III, 1587–1632, vol. 1, ed. R. Skowron, Katowice 2016.

Pasek J., *Pamiętnik*, oprac. W. Czaplński, Wrocław 2019.

Raporty rezydentów francuskich w Gdańsku w XVIII wieku, wyd. E. Cieślak i J. Rumiński, t. 1, Gdańsk 1964; t. 2, Gdańsk 1968.

Relations de Antoine de Lumbres [...] touchant ses négociations et ambassadeur, t. 3, Paris 1913.

Opracowania

Bobiatyński K., *Michał Kazimierz Pac – wojewoda wileński, hetman wielki litewski. Działalność polityczno-wojskowa*, Warszawa 2008.

Codello A., *Konfederacja wojskowa na Litwie w latach 1659–1663*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 1960, t. 6, cz. 1.

Duda P., *Krzyż i karabela. Polityka zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w ocenie dyplomacji papieskiej w latach 1623–1635*, Katowice 2019.

Gregorowicz D., *Tiara w grze o koronę. Stolica Apostolska wobec wolnych elekcji w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w drugiej połowie XVI*, Kraków 2019.

Janas E., *Konfederacja wojska koronnego w latach 1661–1663. Dzieje i ideologia*, Lublin 1998.

Komaszyński M., *Księża Contiego niefortunna wyprawa po koronę Sobieskiego*, Warszawa 1971.

Krysztopa-Czupryńska B., *Rzeczpospolita w oczach dyplomatów brytyjskich w pierwszej połowie XVIII wieku*, Olsztyn 2013.

Łopatecki K., *„Disciplina militaris” w wojskach Rzeczypospolitej do połowy XVII wieku*, Białystok 2012.

Majewski A.A., *Aleksander Hilary Połubiński (1626–1679). Marszałek wielki litewski. Działalność polityczno-wojskowa*, Warszawa 2017.

Mich S., *Przyczynek do biografii Wincentego Gosiewskiego*, „Meritum” 2009, t. 1.

Mierzwa E.A., *Anglia a Polska w epoce Jana III Sobieskiego*, 1988.

Mierzwa E.A., *Anglia a Polska w pierwszej połowie XVII w.*, Warszawa 1986

Mierzwa E.A., *Polska a Anglia w XVII wieku*, Toruń 2003.

Nagielski M., *Druga wojna domowa w Polsce. Z dziejów polityczno-wojskowych Rzeczypospolitej u schyłku rządów Jana Kazimierza Wazy*, Warszawa 2011.

Przyboś A., *Gosiewski Wincenty Aleksander Korwin*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 8, Wrocław–Kraków–Warszawa 1959–1960.

- Rachuba A., *Konfederacja Kmicicowska i Związek Braterski wojska litewskiego w latach 1660–1663*, Warszawa 1989.
- Rachuba A., *Konfederacje wojska litewskiego w latach 1655–1663*, Zabrze 2010.
- Rachuba A., *Zabójstwo Wincentego Gosiewskiego i jego polityczne następstwa*, „Przegląd Historyczny” 1980, t. 71, z. 4.
- Sawicki M., *Les Litvaniens en deux batailles de Janiszki et Dorsuniszi dans les rapports d'un diplomate anglais Phillip Plantamour en 1702*, „Annales. Académie Polonaise des Sciences Centre scientifique à Paris” 2017–2018, Vol. 19.
- Sawicki M., *Magnaci litewscy w świetle francuskojęzycznej korespondencji z lat 90. XVII wieku w archiwum drezdeńskim*, w: *Epistolografia dawnej Rzeczypospolitej*, t. 4 (stulecia XVI–XIX), *Perspektywa historyczna i językowa*, red. P. Borek i M. Olma, Kraków 2013.
- Sawicki M., *Partia francuska na Litwie w latach 1696–1697 w świetle dokumentów i rachunków dyplomatów Ludwika XIV. Przyczynek do dziejów elekcji Augusta II*, w: *Wokół wolnych elekcji w państwie polsko-litewskim XVI–XVIII wieku. O znaczeniu idei wyboru – między prawami a obowiązkami*, red. M. Markiewicz, D. Rolnik, F. Wolański, Katowice 2016.
- Sawicki M., *Rzeczpospolita w relacjach berlińskich Philipa Plantamoura: od kwietnia do sierpnia 1702 r.*, w: *Sapientia ars vivendi putanta est. Wokół kultury i polityki. Studia ofiarowane Profesorowi Marianowi Chachajowi*, Kraków–Wrocław 2019.
- Sawicki M., *Stronictwo dworskie w Wielkim Księstwie Litewskim w latach 1648–1655*, Opole 2010.
- Sawicki M., *Wielkie Księstwo Litewskie w relacjach berlińskich Philipa Plantamoura z lat 1700–1703*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2019, t. 16 No 2.
- Sawicki M., *Военные действия в Ливонии в начале XVIII века в донесениях из Берлина английского посла Филиппа Плантамора*, „Journal of the Belarusian State University. History” 2019, nr 2.
- Skarbak-Kruszewska S., *Sprawa śmierci Wincentego Korwina Gosiewskiego, podskarbiego i hetmana polnego litewskiego*, w: *Księga Pamiątkowa Koła Historyków Słuchaczy Uniwersytetu Stefana Batorego*, Wilno 1933.
- Skowron R., *Olivares, Wazowie i Bałtyk. Polska w polityce zagranicznej Hiszpanii w latach 1621–1632*, Kraków 2002.
- Skrzypietz A., *Franciszek Ludwik, książę de Conti – „obrani król Polski”. Saga rodu Kondeuszów*, Katowice 2019.
- Skrzypietz A., *Francuskie zabiegi o koronę polską po śmierci Jana III Sobieskiego*, Katowice 2009.
- Skrzypietz A., *Królewscy synowie – Jakub, Aleksander i Konstanty Sobiescy*, Katowice 2012.
- Sowa J., *„W czym vertitur powaga moja hetmańska...”. Organizacja i procedura sądu hetmańskiego w Koronie w latach 1683–1699*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2013, t. 65, z. 1.

- Urwanowicz J., *Wojskowe „sejmiki”. Koła w wojsku Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku*, Białyсток 1996.
- Urzędnicy Centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. Lulewicz i A. Rachuba, Kórnik 1994.
- Waliszewski K., *Polsko-francuskie stosunki w XVII. wieku 1644–1667*, Kraków 1889.
- Wasilewski T., *Kotowski Kazimierz*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968–1969.
- Wasilewski T., *Niewiarowski Stefan*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 23, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978.

O autorze:

dr hab. Mariusz Sawicki – profesor Uniwersytetu Opolskiego, kierownik Katedry Historii Powszechnej i Polski do Końca XVIII Wieku Instytutu Historii Uniwersytetu Opolskiego.

Zainteresowania badawcze: kwestie związane z historią polityczną, społeczną i militarną Wielkiego Księstwa Litewskiego w drugiej połowie XVII oraz w początkach XVIII w., jak i problematyką hegemonii sapieżyńskiej na Litwie w wymienionym okresie; funkcjonowanie elit księstwa nie tylko w wewnętrznej strukturze administracyjno-politycznej, lecz także międzynarodowej, a w szczególności postrzeganie najważniejszych rodzin litewskich przez dyplomatów z Paryża-Wersalu oraz Londynu; wpływy polityczne i dyplomatyczne Francji Ludwika XIV oraz Anglii w Rzeszy Niemieckiej i Europie Środkowo-Wschodniej w drugiej połowie XVII i na początku XVIII w.

e-mail: sawicki4@wp.pl; msawicki@uni.opole.pl

